

УДК: 739

*Щербакова Катерина Олегівна,
студентка другого курсу магістратури
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
shch.kate@ukr.net*

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОГО МЕТОДУ ЮЛІЇ СЕГАЛЬ У 1970-Х РОКАХ

***Мета роботи.** Дослідити характерні риси творчості Ю. Сегаль періоду 1970-х років, адже саме в цей час формується індивідуальна манера скульпторки, що стає визначальною для її подальшої творчості. **Методологія** дослідження полягає в застосуванні аналітичного, контекстуального та порівняльного методів. Зазначені підходи дозволяють виявити особливості ідейного наповнення та пластичного моделювання рельєфів та круглих скульптур Ю. Сегаль 1970-х років. **Наукова новизна.** У статті вперше проводиться мистецтвознавчий аналіз робіт Ю. Сегаль означеного періоду, на основі якого виявлено специфіку стилістики скульпторки, висвітлено оригінальність її образотворення, охарактеризовано змістове наповнення творів. **Висновки.** Характерною рисою робіт Ю. Сегаль є поєднання елементів низького, високого рельєфу та круглої скульптури. Ідейна складова творів відзначена глибоким філософським підтекстом та наданням побутовим предметам складного змістового наповнення. Фактурне вирішення площини рельєфу додає життєвості зображенню, а введення елемента наскрізного отвору збагачує композицію відчуттям простору. Особливістю пластичного моделювання робіт Ю. Сегаль є створення завершених образів за рахунок мінімальної кількості виражальних засобів.*

Ключові слова: скульптура, рельєф, пластичні образи, просторові новації.

*Щербакова Катерина Олегівна, студентка другого курсу магістратури
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*

Формирование творческого метода Юлии Сегаль в 1970-е годы

***Цель работы.** Изучить характерные черты творчества Ю. Сегаль 1970-х годов, поскольку именно в это время формируется индивидуальная манера скульптора, ставшая определяющей для ее дальнейшего творчества. **Методология** исследования заключается в использовании аналитического, контекстуального и сравнительного методов. Указанные подходы позволяют выявить особенности идейного наполнения и пластической моделировки рельефов и круглых скульптур Ю. Сегаль в 1970-е годы. **Научная новизна.** в исследовании впервые проводится искусствоведческий анализ работ Ю. Сегаль указанного периода, на основе чего выявлена специфика стилистики скульптора, освещена оригинальность созданных образов, дана характеристика смысловой нагрузки произведений. **Выводы.** Характерной чертой работ Ю. Сегаль является сочетание элементов низкого, высокого рельефа и круглой скульптуры. Идейная составляющая произведений отмечена глубоким философским подтекстом, а бытовые предметы – сложным смысловым наполнением. Фактурное решение плоскости рельефа придает жизненности изображению, а введение элемента сквозного отверстия обогащает композицию ощущением пространства. Особенностью пластической моделировки работ Ю. Сегаль является создание завершённых образов за счет минимального количества средств выразительности.*

Ключевые слова: скульптура, рельеф, пластические образы, пространственные новации.

Shcherbakova Kateryna, second year magistracy student of National academy of managerial staff of culture and arts

Formation of Julia Segal art style in the 1970s

Purpose of Article. *To study the characteristic features of Segal's work of the 1970s, when the individual manner of the sculptor was formed. As it has become decisive for her further work.*

The methodology *of the study is centered on the use of analytical, contextual, and comparative methods. The mentioned approaches allow to identify the features of the ideological content and plastic modeling of reliefs and round sculptures by Segal in the 1970s. Scientific Novelty: the study is the first time analysis of the works by Segal of 1970s, what allows to reveal the specificity of the sculptor's style, the originality of the created images and describe the semantic load of the works.*

Conclusions. *A characteristic feature of Segal's works is a combination of elements of low, high relief and round sculpture. The ideological component of the works is marked by a profound philosophical overtone, and everyday objects - by a complex semantic content. The textural solution of the relief plane gives a certain vitality to the image, but using the through-hole element enriches the composition with a sense of space. A dimensional feature of the plastic modeling of Segal's works is the creation of completed images due to the minimal amount of expressiveness.*

Key words: *sculpture, relief, plastic images, spatial innovations.*

Актуальність теми дослідження полягає у введенні до наукового обігу відомостей про творчість Ю. Сегаль 1970-х років, оскільки численні скульптури та рельєфи, в яких відобразилося оригінальне світосприйняття скульпторки та її відчуття простору, є невід'ємною складовою мистецтва зазначеного періоду.

Аналіз досліджень і публікацій. Життя і творчість Ю. Сегаль як непересічного майстра живописного рельєфу більшою мірою приваблювала галеристів та журналістів. Історики мистецтва досить рідко звертаються до вивчення її робіт. І. Светлов у вступній статті збірника «Радянська скульптура '77» наводить лише одну роботу Ю. Сегаль – «Теплушку» (1977) [4]. Н. Бабуріна у книзі «Скульптура малих форм» [1] також надає тільки одну скульптуру «Осінь» (1977). Жодної інформації про скульпторку в тексті не міститься. У праці О. Шмігельської «Скульптура малих форм в Російській Федерації» [6] автор лише побіжно згадує роботи Ю. Сегаль у контексті інтерпретації ролі простору та надання йому ролі «головного елемента композиції» [6].

У каталозі виставки творів «Юлія Сегаль. Кирило Мамонов» [8] простежується більш детальна характеристика творчості Ю. Сегаль. Наголошується інтерес скульпторки до життя міста та ролі людини в ньому. В. Мейланд звертається до мистецтвознавчого аналізу та розглядає творчий метод Ю. Сегаль. Автор влучно підмічає синтез споглядально-філософського характеру скульптур та їхньої «математичної» вивіреності, а також певною мірою виявляє та структурує тенденції, що простежуються у різних періодах творчості Ю. Сегаль.

Найбільш повним виданням, яке презентує творчість майстра, є каталог «Julia Segal. Sculpture» [9]. До альбому увійшли репродукції більшості робіт Ю. Сегаль різного часу: монументи, статуї, рельєфи, бюсти та маски. Каталог містить короткі біографічні відомості, інтерв'ю з авторкою [9, 176-181], перелік зібрань, до яких увійшли її твори.

Різноманітні інтернет-ресурси містять короткі біографічні відомості про Ю. Сегаль, в деяких випадках – із зображенням її робіт. На особливу увагу заслуговує відеоматеріал інтерв'ю на Громадському радіо [7], на каналі Торф ТВ у програмі «Портрет» [5], бесіда з Л. Корнійчук у галереї «Дукат», приурочена до проведення виставки робіт скульпторки [3], а також відеозапис презентації каталогу «Julia Segal. Sculpture» [2].

Мета статті – визначити характерні особливості творчого методу Ю. Сегаль, що сформувалися протягом 70-х років ХХ ст. та стали визначальними у подальшій роботі скульпторки.

Виклад основного матеріалу. Юлія Аронівна Сегаль, майстер станкової скульптури та рельєфу, народилася 1938 року в Харкові. З початком війни родина Сегаль евакуювалася до Актюбінську (Казахстан), а сім років потому переїхала до Алма-Ати. Професійну освіту Ю. Сегаль отримала в Алма-Атинському будівельному технікумі (1953-1957), а 1958 року екстерном вступила на четвертий курс скульптурного відділення Харківського художнього училища. З 1965 по 1971 рік навчалася в Московському Державному художньому інституті ім. Сурікова. З 1973 року Ю. Сегаль – член Союзу художників СРСР [9].

За манерою виконання рельєфів та круглих скульптур Ю. Сегаль можна віднести до неофіційної течії мистецтва 1970-х років. За своїм характером скульпторка ніколи не мала схильності до маніфестації, відвертої революційності робіт, їх претензійності. Цим фактом викликані і назви творів. Вони максимально спрощені і лаконічні, відповідають зображеному. Подібний принцип простежується в кожній окремій скульптурі Ю. Сегаль.

1970-ті роки – період формування індивідуальної манери скульптора. Впродовж десятиліття відбувається процес становлення творчої особистості митця, її розуміння об'єму, світла, вивчення специфіки матеріалу та пристосування до неї.

Серед рис, що відрізняють творчість Ю. Сегаль, можна відмітити звернення до форми рельєфу, досить непоширеного у радянському мистецтві. Так само незвичним для скульптури є відтворення натюрморту та пейзажу, в той час як Ю. Сегаль віртуозно використовує цей жанр у своїх роботах.

До перших творів належить «Міський мотив» (1972) (іл. 1) – одна з небагатьох робіт, де для створення відчуття простору автор вводить багатоплановість. Лаконічно, декількома елементами позначено вулицю, що повертає за будинок на першому плані. Перспективно побудоване архітектурне тло надає зображенню ілюзорності.

Більшу частину композиції займає стіна будинку з невеликим вузьким вікном під дахом. Спрямування вгору підкреслено об'ємом тонкої водостічної труби та врівноважено обрисом смітника і дитячим велосипедом, нахиленим до стіни. Її площина вирішена живописно, фактурно, що, окрім правдивості, вносить у зображення певну динаміку.

Буденність, очевидність та скромність загубленої в місті вулиці представлена на розсуд глядача як важлива і невід'ємна складова існування, як

дорогий спогад, овіяний теплом. У «Міському мотиві» вже простежується тенденція, що більш виразно виявиться у подальшій творчості Ю. Сегаль. Авторка формулює свій задум наступним чином: «Людини немає, та відчувається її присутність» (з інтерв'ю). Тому в багатьох рельєфах відсутні людські постаті. Оточення людини здатне багато про неї розповісти, а речі зберігають тепло та ставлення до них. Ставлення до малого та незначного стає дзеркалом ставлення до усього світу, життєвої позиції та орієнтирів.

Робота втілює у собі ідею про те, що скульптура – навколо нас, в усьому, що нас оточує. Вона відкрита для спостережливого глядача, ладного до її сприйняття. Як витвір мистецтва може розцінюватись навіть звичайна вулиця. Не існує сюжетів не гідних творчості скульптора.

Цікавим прикладом натюрморту у рельєфі є «Натюрморт з лещатами та мотком дроту» (1972) (іл. 2). Оригінальність задуму простежується в самій назві твору. Особливістю композиції стає введення до неї елементу стелі. Цей прийом дозволяє зберегти рівновагу між зображеними об'єктами та запобігти їхньому вибиванню із загальної картини, перетягуванню уваги на себе. Кожна деталь має свою вагу, як у розрізі змісту, сюжету, так і фізичного розташування у просторі, і лише їхнє вдале компонування здатне зробити твір завершеним та гармонійним. У цій ранній роботі вже присутній елемент вікна, який у подальшому трансформується у «дірку» – прорізану площину (з інтерв'ю). Осмислюючи цю роботу, авторка зауважує, що з позиції свого теперішнього досвіду, вона б ні в якому разі не залишила стіну глухою. Зник би й горщик з рослиною, що не вписується за своєю формою. Серед обтічних, м'яких, лаконічно вирішених речей він виглядає дрібним та невиразним (з інтерв'ю).

На перший погляд в рельєфах Ю. Сегаль представлені побутові речі (дріт, смітник, велосипед та ін.), але авторка поєднує їх на одній площині таким чином, що предмети втрачають побутовий контекст і набувають складного змістовного наповнення.

Героями скульптур та рельєфів Ю. Сегаль стають звичайні люди, нерідко з її безпосереднього оточення. Вони «виймаються» з середовища звичного існування та вміщуються у чистий мистецький простір.

Серед перших робіт такого характеру можна назвати «Прибиральницю» (1973) (іл. 3). Прототипом послугувала реальна особистість – прибиральниця «Тьотя Поля» з будинку творчості у Переславлі-Залесьькому. У свій вільний час жінка дивилася телевизор у кімнаті відпочинку у великому м'якому кріслі. Такий предмет меблів передбачає розслаблено-вальяжне поведження, в той час як прибиральниця сідає на самий краєчок. «Тьотя Поля» та розкішне крісло здаються представниками з різних світів. У цьому контексті простежується й надання кріслу якостей живої істоти. Ця риса є характерним принципом творчого методу Ю. Сегаль. Предмети побуту вбирають в себе людське тепло, настрої, концентруючи їх у собі, стають самостійними, повноправними суб'єктами та заслуговують на увагу як окремі «члени суспільства».

У цьому випадку, крісло відіграє не менш важливу роль, ніж сама «тьотя Поля». Воно не розглядається як предмет меблів, а скоріше як учасник діалогу. Два рівноправні образи доповнюють та врівноважують одне одного.

У рельєфі «Вечір» (1976) (іл. 4) скульпторка зображує жінку, що спиною до глядача закриває вікно шторою. Важка драперія ледве посувається по карнизу та стає єдиним елементом, що формує образ квартири. Композиція позбавлена дрібних деталей, здатних відволікти увагу глядача.

Зовнішня простота сюжету приховує в собі глибокий філософський підтекст. Ідея твору з'явилася під час прогулянки містом та спостережень за вікнами будинків, за якими люди ховають своє життя. Авторка трактує жест закриття штори як добровільну відмову від спілкування з іншими людьми, відгородження від зовнішнього світу – від його можливої небезпеки, жорстокості та ненависті.

В рельєфі не передбачено зображення обличчя. Характер та почуття людини передає загальна постава та спина, зокрема. Увага до постави людини як найбільш показової та красномовної частини тіла, що видає глибинну сутність особистості, проходить червоною ниткою крізь весь творчий шлях Ю. Сегаль [3].

У цьому разі, спина головної героїні дає уявлення про її враження від побаченого за вікном. Боязко та зацікавлено водночас жінка вдивляється у подвір'я. Відчуття незахищеності, непевності та прагнення дізнатися, що саме приховує це таємниче майбуття, зіштовхуються у маленькому світі оселі.

Окрема увага приділяється отвору вікна. Багато образів, втілених в скульптурі Ю. Сегаль – родом з дитинства. Їй було близько шести років, коли вона потрапила до Будинку культури на виставу за п'єсою «О шостій вечора після війни». У сцені пошуку героя по місту, актори пересувалися по сцені у різні боки, але увесь час вздовж завіси-декорації із зображенням міста і вулиці, що йде вглиб композиції. Дитяче світосприйняття малювало в уяві реальний пейзаж, і у майбутньої скульпторки виникало питання, чому ж актори не шукають там, у декорації, можливо, той, кого вони шукають, живе саме на тій вулиці [5].

Звідси й пішло розуміння того, що пласка поверхня позбавлена життя, і по можливості треба прорубати двері чи вікно у непорушному суцільному полотні декорації. Цей принцип буде взято в основу майбутніх творчих задумів і втілено у скульптурних композиціях.

В роботі «Спогад про бабусю» (1978) (іл. 5) Ю. Сегаль втілила власні спогади та переживання, в той же час, уникаючи персоналізації. Замислені не як персонажі, а як застигли спогади та почуття, фігури втілюють в собі узагальнені образи. Постаті бабусі надано рис архаїчності, у моделюванні форми використані прийоми, властиві давнім скіфським кам'яним бабам. Монументальність та присадкуватість урізноманітнено підкресленою фактурою каменю та протиставлено зібраній, стрункій постаті хлопчика. Специфіка скульптури передбачає чіткість об'ємів. Тому автор звертається до прийому

розмитих контурів всередині чітко окресленого силуету. Вона ледь намічає обриси обличчя бабусі та її руки, що лягає на плече онуку.

Скульптурна група відтворює спогади про людину, якої вже немає поруч. Риси обличчя поступово стираються в пам'яті. Але зберігаються теплі спогади та тепло стосунків. Ледве окреслений спогад про бабусю постає перед хлопчиком розмитим. Невидимості та ілюзорності додає відсутність реакції онука на силует спогаду. Жодним жестом він не відповідає на ласку бабусі. Обличчя також сховано від глядача. Та уся його постать надзвичайно виразна. Ю. Сегаль передає емоційний стан свого персонажу за рахунок постави.

У 1970-і роки Ю. Сегаль створює ряд бюстів. З найцікавіших є два портрети – скульптора Сімони Міренської (1978) та чоловіка Ю. Сегаль Кирила Рождественського (1979) (іл. 6, 7).

В портреті Сімони Міренської очі надано спрощено, губи майже не помітні. Метою роботи над цією скульптурою стало наголошення виразності форми голови, спрощеної майже до чистого об'єму. Як зауважив у своїй статті В. Мейланд: «Сегаль в своїх пошуках конструктивної відкритості буває дуже рішуча, інколи доходючи майже до схематизму» [8]. Кількість деталей зведено до мінімуму, як, власне, і жіночність зображеної. Обличчю притаманні скоріш чоловічі риси.

Такий само підхід простежується і у «Портреті Кирила Рождественського». Скульпторка звертається до оглавного бюсту, акцентуючи увагу на об'ємі голови. Вона уникає введення зорового контакту із глядачем, посилюючи пластичну виразність обличчя.

Наукова новизна. У статті вперше проводиться мистецтвознавчий аналіз робіт Ю. Сегаль означеного періоду, на основі якого виявлено специфіку стилістики скульпторки, висвітлено оригінальність її образотворення, охарактеризовано змістове наповнення творів.

Висновки. Звертаючись до різноманітних засобів вираження, Ю. Сегаль зосереджує свою увагу на рельєфі та скульптурі малих форм. Характерною рисою її творів є поєднання елементів низького, високого рельєфу та круглої скульптури, що виносить доробок Ю. Сегаль за межі класичної класифікації.

Оригінальність творчого методу Ю. Сегаль також простежується в фактурній обробці поверхні. Цей прийом створює ілюзію повітряного середовища, надає реалістичності зображенню. З метою посилення відчуття простору в роботі, скульпторка звертається до образу відчинених дверей та вікон, вирішених наскрізним отвором площини.

Особливістю скульптур Ю. Сегаль є і філософський підтекст, прихований за атрибутами побуту. Деталі композиції набувають нового значення за рахунок виокремлення їх зі звичного середовища та поєднання між собою.

У пошуках пластичної виразності Ю. Сегаль експериментує з моделюванням та компонованням фігур, де розташування героїв спиною до глядача стає виправданим прийомом. У роботах скульпторки пластичність об'єму тіла здатна передавати емоційний стан персонажів. Зображення людської постави в роботах Ю. Сегаль створює повноцінний психологічний

портрет героя, вводить до композиції динаміку та рівновагу, розподіляє змістовні акценти та надає роботі завершеного вигляду. Перспектива подальшого дослідження полягає у вивченні наступних етапів творчості скульпторки, виявленні ускладнення пластичної мови, пошуках нових образотворчих прийомів.

*Іл. 1. Ю. Сегаль. Міський мотив. 1972.
Бронза. 68x44.
Ярославський художній музей*

*Іл. 2. Ю. Сегаль. Натюрморт з лецатами та мотком дроту. 1972.
Рельєф, гіпс. 47x53*

*Іл. 3. Ю. Сегаль. Прибиральниця. 1973.
Бронза. 21x22x25. Російський музей.
Санкт-Петербург*

*Іл. 4. Ю. Сегаль. Вечір. 1976. Рельєф,
гіпс. 29x27*

*Лл. 5. Ю. Сегаль. Спогад про бабусю. 1978.
Камінь. 54x15x15*

*Лл. 6. Ю. Сегаль. Скульптор Сімона
Міренська. 1978. Камінь. 20x27x17.
Ярославський художній музей*

*Лл. 7. Ю. Сегаль. Портрет Кирила Рождественського.
1979. Камінь. 53x20x25. Дирекція виставок ХФ РФ.*

Література

1. Бабурина Н. Скульптура малых форм / Н. Бабурина – М.: Советский художник, 1982. – 248 с., илл.
2. Программа «Мы – Израиль» 1 октября 2014 / 7 тишрей 5775 [Электронный ресурс]: Электрон. дан. [2014]. – Режим доступа: <https://www.youtube.com/watch?v=qF5PQEB4dX4>. – Название с экрана.
3. Разговор о важном [Электронный ресурс]: Мітец. – Электрон. дан. – [Київ: Мітец, 2016]. – Режим доступа: http://mitec.ua/razgovor-o-vazhnom/?_utl_t=fb. – Название с экрана.
4. Советская скульптура '77 – М.: Советский художник, 1979. – 309 с., илл.
5. ТорфTV. Портрет. Юлия Сегаль. [Электронный ресурс] – 2016. Режим доступа: <https://torf.tv/video/PortraitYuliaSegal1>. – Название с экрана.
6. Шмигельская Е. В. Скульптура малых форм в Российской Федерации / Е. В. Шмигельская – СПб.: Художник РСФСР, 1982. — 182 с., илл.
7. Юлия Сегаль. Випуски за участю гостя [Електронний ресурс]: Громадське радіо. – Электрон. дан. – [Київ, Громадське радіо, 2016]. – Режим доступа: <https://hromadskeradio.org/ru/guests/yulyya-segal>. – Назва з екрана.
8. Юлия Сегаль. Кирилл Мамонов. – Каталог выставки произведений – М.: Советский художник, 1987.
9. Julia Segal. Sculpture. – Художественный Альбом. – Киев – Иерусалим: Дух і Літера, 2014. – 192 с., іл.

References

1. Baburina, N. (1982). Sculpture of small forms. Moscow: Sovetskiy khudozhnik [in Russian].
2. We are Jerysalem. (2014). Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=qF5PQEB4dX4> [in Russian].
3. Conversation about important. (2016). Mitec. Retrieved from http://mitec.ua/razgovor-o-vazhnom/?_utl_t=fb [in Russian].
4. Soviet sculpture`77. (1979). Moscow: Sovetskiy khudozhnik [in Russian].
5. Torf TV. Portrait. Julia Segal. (2016). Retrieved from <https://torf.tv/video/PortraitYuliaSegal1> [in Russian].
6. Shmigelskaia, E. V. (1982). Sculpture of small forms in Russian Federation. Saint Petersburg: Khudozhnik RSFSR [in Russian].
7. Hromadske radio. (2016). Julia Segal. Release with guest participation. Retrieved from <https://hromadskeradio.org/ru/guests/yulyya-segal> [in Ukrainian].
8. Julia Segal. Kyryll Mamonov. (1987). Moscow: Sovetskiy khudozhnik [in Russian].
9. Julia Segal. (2014). Kyiv-Jerysalem: Dukh i Litera [in Russian].